

Biannual international art & design conference, 14-15 November 2017.

Between creativity and criminality. The art and design of civil domains.

Tijdens Integrated2015 stuurde cultuurfilosoof Lieven De Cauter het publiek wandelen met de uitsmijter *'Fuck Format'*. Een gebalde quote waar hij overigens geen 140 tekens voor nodig had. De Cauter verwees hiermee niet alleen naar de dwingelandij van het begrip *an sich*, maar ook naar de manier waarop gepredefinieerde en verstarde paradigma's en wereldbeelden ons denken indoctrineren. Zoals het credo *'There is no alternative.'* Met andere woorden: stem, zwijg en onderga.

Niettemin zijn er, ondanks wat populistten ons graag willen doen geloven, alternatieve en wellicht meer ingrijpende 'grondstromen' merkbaar, niet zelden artistiek geïnspireerd. Zo bezetten burgerinitiatieven een steeds significantere plaats in onze samenleving. Het gaat om bewegingen die ontstaan omdat een overheid ergens (nog) geen beleid voor heeft ontwikkeld of omdat een markt ergens (nog) geen brood in ziet en dus afwachtend is. Dit civiele terrein, ook wel *'commons'* genoemd, bezet als het ware een derde ruimte tussen markt en staat. Het neemt diverse gedaantes aan (mentaal, fysiek en virtueel) en bevindt zich daarom ook vaak in een grijze zone tussen legaliteit en illegaliteit. Want wie een burgerinitiatief opzet of burgerrechten claimt, weet nog niet of deze worden ingewilligd. Zal een overheid ze accepteren en reguleren, of zal ze deze initiatieven tegenwerken, saboteren of zelfs criminaliseren? Voor een goed begrip: civiele handelingen zijn niet per se crimineel, maar ze gaan het onderscheid tussen legaliteit en illegaliteit vooraf. Daarom gaat het ook steeds om risicovol gedrag. De burger die zijn nek uitsteekt, iets nieuws opeist of een organisatie lanceert, zet zijn positie op het spel en neemt het risico er nooit erkenning voor te krijgen, zijn maatschappelijke positie nooit te verwerven of zelfs voorgoed te verliezen. Die dagelijkse *struggle* vergt dus moed, terwijl de sociale media er ook een cruciale rol in spelen. Ten goede of ten kwade, want *online sharing* is vaak ook *online lynching*.

Integrated2017 wil de dynamiek van dit tussengebied verkennen en belichten. Want burgerinitiatieven (individueel of collectief) maken niet alleen veelvuldig gebruik van ontwerp- en artistieke strategieën en technologie om hun ideeën kracht bij te zetten, het zijn ook vaak ontwerpers, kunstenaars en architecten die eraan ten grondslag liggen. In Spanje, bijvoorbeeld, bouwen de architecten van Recetas Urbanas 'illegaal' een school op verboden terrein, maar het is wel een initiatief waar de bevolking 'legaal' behoefte aan heeft. In Kroatië nemen dj's, theatermakers en beeldend kunstenaars het initiatief om de bouw van een *shopping mall* te betwisten of om de privatisering van autosnelwegen te blokkeren. Het Belgische Hart boven Hard drijft ten dele op de culturele sector en ethische *hackers* weten verborgen feiten publiek te maken en dit op een mondiale schaal.

Maar die dynamiek hoeft niet uitsluitend politiek activistisch te zijn. Zo zien we eveneens nieuwe *tools* en diensten verschijnen en ook vanuit commerciële hoek zoekt men vaker de grenzen van het civiele domein op. Waren de controversiële foto's van Oliviero Toscani voor Benetton – midden jaren 1980 – een teken van maatschappelijk engagement of louter een uiterst uitgekende reclamestunt? En wat te denken van zogenaamde *ambient screens* die in metropolen overal ter wereld een transnationale publieke ruimte vormgeven? Gaat het louter om visuele 'vervuiling' van het publieke domein of genereren die schermen juist tot de verbeelding sprekende decors voor civiele acties? Zowel de *ambient screens* als Toscani roepen discussies op die alvast doen begrijpen dat ook zij op een hoogst ambivalent gebied tussen publiek en privaat, tussen engagement en commercie laveren.

Maar er is ook een duistere zijde. Zoals we recent constateerden, worden bepaalde bewegingen of acties ook gewoonweg gekaapt voor ondemocratische politieke doeleinden. We weten intussen allemaal dat *fake news* zich onder meer via nepsites verspreidt als een machtig instrument in handen van nietsontziende, leugenachtige propagandisten die de publieke opinie willen beïnvloeden, of zeg maar indoctrineren.

Toch is de toegenomen mondigheid van de burger hoopgevend. Het biedt ook een andere dimensie aan het begrip 'ondernemen'. Want dat is 'activeren' nu eenmaal en bovendien gebeurt dit soort ondernemen hier niet door klassieke ondernemers, maar door vele actoren, ook en vooral in het sociale en culturele veld. Diensten, producten en tools ontstaan niet langer enkel om een groeiende economie te ondersteunen, maar eveneens om een bezette omgeving open te breken of te hergebruiken. Het Brusselse bureau Rotor Deconstruction bijvoorbeeld, recycleert materiaal van teloorgegangene moderne architectuur, gebruikt dat in nieuwbouwprojecten en onderzoekt verder hoe nieuwe oplossingen vanuit oude kunnen ontstaan. Ook grafische ontwerpers gaan aan de slag om onze complexe steden en informatiesystemen inzichtelijker en beter navigeerbaar te maken. Goed doordacht *information design* werpt immers eveneens een dam op tegen een verzuurde samenleving.

Het is juist dit grensgebied dat Integrated2017 interesseert. Welke esthetiek brengt het voort en welke posities nemen ontwerpers, kunstenaars en architecten in? Wat is hun taal – niet zelden gespeend van humor – en welke ontwerp- en artistieke strategieën hanteren ze? Hoe wordt dit civiele gebied ontworpen en vormgegeven? Wij noemen dit tussengebied het terrein tussen creativiteit en criminaliteit, omdat het vaak om creatieve en hoogst innoverende initiatieven gaat, die nog geen wettelijk statuut genieten. Maar het gaat eveneens om een nieuwe esthetiek die – minimaal of eclectisch – in het onbesliste gebied tussen kunst en kitsch, artistiek en politiek engagement, sociaal en commercieel design valt.

Between creativity and criminality. *Pascal Gielen & Hugo Puttaert (Antwerpen/Brussel, februari 2017).*